

JUKKA M. HEIKKILÄ

SISILIAN
PRINSESSA

KARISTO
Hämeenlinna

Cover photo: Gold medallion depicting Olympias.

- i. The rights to the depicted monument belong to the Greek State and Ministry of Culture and Sports (Law 3028/2002).
 - ii. The depicted ancient object is under the jurisdiction of the Archaeological Museum of Thessaloniki (© Archaeological Museum of Thessaloniki, Ministry of Culture & Sports).
 - iii. Hellenic Ministry of Culture and Sports/Archaeological Resources Fund.
 - iv. Depicted monument: Gold medallion from Aboukir depicting Olympias, Archaeological Museum of Thessaloniki, Inv. No M Θ 4304.
- Kansikuva: Olympiasta kuvaava kultamitali.

- i. Kuvatun esineen oikeudet kuuluvat Kreikan valtiolle ja kulttuuri- ja urheiluministeriölle (laki 3028/2002).
- ii. Kuvattu antiikkiesine on Thessalonikin arkeologisen museon hallinnassa (© Thessalonikin arkeologinen museo, Kreikan kulttuuri- ja urheiluministeriö).
- iii. Kreikan kulttuuri- ja urheiluministeriö/Arkeologisen perinnön rahasto.
- iv. Kuvattu esine: Olympiasta kuvaava kultamitali Aboukirista, Thessalonikin arkeologinen museo, inventaarionumero M Θ 4304.

© Jukka M. Heikkilä ja Karisto/Kustannusosakeyhtiö Otava 2021

ISBN 978-951-1-37741-2

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2021

ALKUSANAT

Aleksanteri Suuri vaati helleenejä palvomaan itseään elävänä jumalana kuten Persian kuningasta, mutta hän kuoli ennen kuin häntä ehdittiin palvoa Hellaassa.

Antigonos Yksisilmäinen ja Demetrios Piirittäjä olivat ensimmäiset miehet, joita helleenit palvoivat jumalina heidän elinaikanaan.

Lanassa, Sisilian prinsessa, oli ensimmäinen nainen, jota helleenit palvoivat elävänä jumalana. Tämä on hänen tarinansa ja se on tosi – niin tosi kuin se jumalattaren itsensä kertomana voi olla.

PROLOGI

[240 EKR.]

Korinna tunsi suurta helpotusta, kun pienen veneen pohja vihdoin kosketti rahisten rantahiekkaa. Merimatka Kykladien saaristossa oli ollut lyhyt ja sää oli mainio, mutta Korinna oli varttunut Ateenan muurien suojassa eikä hän ollut ennen ollut merillä. Neito oli tottunut tukevaan maankamaraan jalkojen alla. Jo matka suuremmalla soudettavalla sota-aluksella jollekin Kykladien isommista saarista oli ollut melko pelottava, mutta viimeinen taival pienellä, kiikkerällä veneellä vain muutaman makedonialaisen sotilaan seurassa oli ollut aivan kammottava kokemus. Korinna oli suunnattoman vihainen siitä, että miehiset soturit olivat koko matkan vilkuilleet häntä nähdäkseen tuulessa edes vilauksen lepattavan helman alle. Vain pelko ja kunnioitus kuningas Antigonosta kohtaan olivat saaneet karskit sotilaat pidättäytymään suoraan ahdistelemasta nuorta viatonta palvelustyttöä, mutta nälkäisiä katseitaan he eivät välittäneet peitellä.

Korinna ei epäröinyt hetkeäkään, kun töyhtökypäräiset soturit tarjoutuivat auttamaan hänet yli veneen laidan. Ateenan tytärtä ei haitannut yhtään, että rantahiekka oli märkää ja santaa sotkeutui hiukan hänen pitkän valkean khitoninsa helmoihin. Oli suunnattoman huojentava tunne saada taas kova maa jalkojen alle, vaikka sitten vain kostea hiekka. Hän rimpuili äkkiä irti nopeasti sormista, jotka tuntuivat viipyvän iholla kauemmin kuin oli tarpeen pelkän rantautumisen kannalta.

Saari ei ollut kovin suuri, mutta se oli juuri niin kaunis kuin monet Kykladien pienet saaret olivat. Sillä oli varmaankin nimi paikallisten merenkävijöiden keskuudessa, mutta Korinnalle se oli vain täplä suuressa kartassa – kaukainen paikka, jossa hänen oli tarkoitus viettää kokonainen vuosi. Ajatus vavisutti nuorta neitoa. Saari vaikutti juuri niin pieneltä kuin oli kerrottu: sen kävelisi ympäri varsin lyhyessä ajassa. Se oli liian pieni pysyvään omavaraiseen asutukseen, sillä saarella ei voinut kasvat-
taa tarpeeksi ruokaa elannoksi. Sotilaiden säännöllisesti tuoman ruuan ja sadeveden talteenoton avulla saarella saattoi kuitenkin elää pari ihmistä... tai niin Korinnalle oli ainakin väitetty. Paikka oli täydellinen vankila.

Sotilaat alkoivat purkaa lastia veneestä rajuja sotahymnejä ja härskkejä pilkkavirsiä hoilottaen. Siveää palvelusneitoa punastutti, kun hän kuuli, millaisia hävyttömyyksiä sotilaat veisasivat kuninkaastaan. Laula-

vat Makedonian soturit kantoivat ripeästi rantahiekalle ylempäs laatikoita ja ruukkuja, joissa oli ruokaa ja muita elintarvikkeita. Mukana oli myös pieni arkku, jossa oli Korinnan vaatteita ja henkilökohtaisia tavaroita. Rantaan kannettiin sotilaiden keskuudessa kiivasta väittelyä aiheuttanut laatikkokin, missä oli runsas määrä tyhjiä papyrusarkkeja sekä laadukas kirjoitusvälineistö.

Korinna pudisteli päätä eikä osannut uskoa, että oli vihdoin täällä. Vain kuukautta aikaisemmin salamyhkäiset Makedonian hovimiehet olivat tarjonneet hänelle tätä työtä. Suuri palkkio oli houkutellettu kuuntelemaan lisää. Tehtävänä oli toimia vuoden verran palvelijana saarella elävälle korkea-arvoiselle rouvalle, jonka henkilöllisyys oli pidettävä salassa – nyt ja aina. Palvelusväki oli yleensä orjia, mutta erityisen rikkailla oli varaa palkata myös vapaita neitoja seuralaisiksi. Aluksi vapaasyntyinen Korinna ei ollut mitenkään halunnut uskaltautua tällaiseen seikkailuun, mutta palkkaajien hunajaiset sanat olivat vihdoin saaneet kaiken tuntumaan loistavalta tilaisuudelta. Tuntuva palkkio oli suurin houkutus. Sillä eläisi loppuiän, kun sen vaatimattomasti käyttäisi. Yksi vuosi saarella turvaisi loppuelämän – kuka voisi sivuuttaa sellaisen houkutuksen?

Kun sotilaat olivat saaneet kaikki tavarat maihin, saaren keskiosista tuli paikalle nuori nainen. Edellisen vuoden palvelija vaikutti Korinnan silmään oikeastaan

tarkalleen saman ikäiseltä kuin hän itse, tai ehkä noin vuoden vanhemmalta. Saapuja oli myös jokseenkin samanmittainen ja hänellä oli samanväriset hiukset kuin Korinnalla. Oli hämmentävää todeta, että toisella naisella oli jopa samantapaiset kasvopiirteet kuin Korinnalla itsellään. Aivan kaksoisolennosta ei ollut kyse, mutta kovasti oli samaa näköä edellisen vuoden palvelijassa kuin tulokkaassa. Se oli enemmän kuin sattumaa. Vihdoin Korinna ymmärsi, miksi Makedonian kuninkaan kätyrit olivat olleet niin vakuuttuneita juuri hänen sopivuudesta tehtävään. Hän oli aivan kuin sisar edelliselle toimen haltijalle; heitä molempia oli varmasti verrattu samaan kuvaan.

Edellinen palvelija vaihtoi nopeasti pari sanaa sotilaiden kanssa, mutta tuli sitten Korinnan luokse. Korinna paloi innosta esittäytyä ja lausui heti:

”Tervehdys, olen Korinna ateenalainen, Nikeratoksen tytär.”

Esittely oli vakiomuotoinen ja se kertoi heti esittäytyjän olevan Ateenan kansalainen eli siis vapaa nainen, ei mikään orja. Helleenien maailmassa vain prostituoidut ja kurtisaanit tunnettiin pelkällä nimellä, joten esittäytymisen loppuun oli jokaisen kunniallisen naisen lisättävä jokin määre, joka kiinnitti hänen asemansa miesten maailman sosiaaliseen hierarkiaan. Naimattomat naiset mainitsivat isänsä, vaimot mainitsivat miehensä ja lesket

kertoivat sen miehen, jonka holhoukseen heidät oli asetettu. Korinna oli yhä sosiaalisessa hierarkiassa isänsä tytär, mutta silti vapaa ateenalainen.

Tavoista poiketen saarella edellisen vuoden viettänyt palvelija ei kuitenkaan vastannut omalla esittelyllään eikä kertonut nimeään tai asemaansa miesten hierarkiassa, vaan sanoi varsin napakasti:

”Unohda vuodeksi oikea nimesi, sillä niin minäkin olen tehnyt. Tällä saarella nimesi on se, millä saaren emäntä haluaa sinua kutsua. Vuoteen en ole lausunut enkä kuullut omaa nimeäni, mutta jahka pääsen tuolla veneellä pois tältä saarelta, ehkä muistan taas minäkin, kuka oikeasti olen. Usko pois, odotan sitä jo kovasti.”

Korinna oli hämmentynyt naisen vastauksesta, muttei tohtinut kysellä enempää. Jokin vastauksessa oli kuitenkin pelottavaa, sillä toisella nimellä puhuttelusta eivät palkkaajat olleet tulleet maininneeksi mitään. Mitä muuta oli ehkä jäänyt kertomatta? Mitä muita salaisuuksia saarella oli? Oliko työ sittenkään niin hyvä kuin palkkaajat olivat luvanneet? Edellisen vuoden palvelija vaikutti vilpittömän ilahtuneelta siitä, että vuosi oli takana.

Salaperäinen saaren nainen viittasi Korinnaa seuraamaan itseään. He lähtivät polkua pitkin kohti saaren korkeinta kohtaa, mikä ei kyllä ollut mikään suuri huippu. Siellä erottui kuitenkin pienehkö talo sekä joitakin

muistomerkin tapaisia rakennelmia. Korinna kiinnitti huomionsa siihen, että polun varrella kasvoi kukkia kauniissa asetelmissa ja kaikki pensaat ja puut vaikuttivat huolitellusti leikatuilta. Hän ei ollut edes Ateenan kauneimmissa puutarhoissa nähnyt yhtä täsmällisesti leikattuja suorja pintoja ja kauniisti piirtyviä viherkaaria. Korinna huomasi jopa rinteisiin tehtyjä istutuksia, ruukuja kasvualustoina sekä vesialtaita ja kasteluputkia. Naisten tarpoessa kauniisti koristeltua polkua ylöspäin edellisen vuoden palvelija selitti:

”Saari ei ole järin suuri, joten täällä ei ole paljon muuta tekemistä kuin kävellä rantaa pitkin tai hoitaa istutuksia. Puutarha on hieno: pensaat ja kukat ovat erittäin kauniita tähän aikaan vuodesta. Hänellä on paljon mielenkiintoista kerrottavaa ja vuodessa opit hänen elämänsä tarinan, koska vuosien varrella hän on oppinut kertomaan sen aina vain paremmin. Ehkä tarinakin on vuosien mittaan tullut paremmaksi, kun hän on ehtinyt pohtia ja sulatella sitä.”

Korinna oli nopea kysymään sen, mikä oli jo pitkään askarruttanut häntä:

”Kuka hän oikein on? Kuinka puhuttelen häntä?”

Nimetön nainen naurahti ja vastasi:

”Ai, he onnistuivat palkkaamaan sinut paljastamatta emännän henkilöllisyyttä? Antigonoksen kätyrit varjelevat kai suurta salaisuutta yhä, vaikei siihen enää olisi

tarvetta. No, nyt kun olet saanut jalkasi saarelle, niin sen voi sinulle jo surutta kertoa. Saaren vanki on Lanassa, Sisilian prinsessa. Et saa kertoa sitä kenellekään saarelta poistuttuasi.”

Korinnan vartalo jäähmettyi ja kasvot valahtivat kalman kalpeiksi. Hän oli koko ajan luullut, että saarelle oli karkotettu joku hovirouva, jolle oli syntynyt sopimattomasti lapsi, mutta Lanassan nimen mainitseminen sai palan kurkkuun. Lanassa oli nainen, joka ei helleenien maailmassa kaivannut esittelyyn määrettä, joka kiinnittäisi hänet miesten maailman hierarkiaan, sillä Lanassa oli enemmän kuin kukaan nainen oli ikimaailmassa ollut. Lanassa oli legenda – kahden valtakunnan kuningatar ja elävä jumalatar. Korinna oli kuitenkin melko varma, että oli kuullut Lanassan kuolleen vuosia sitten. Ainakin hän oli kadonnut valtataistelun myrskyisinä vuosina jonnekin. Hänen kohtalonsa oli ollut jotenkin salamyhkäinen.

Nimetöntä naista nauratti Korinnan hämmästys, mutta kun Korinna sai taas jalkansa liikkeelle, edellinen palvelija alkoi neuvoa:

”Ensinnäkin sinun on kohdeltava häntä elävänä jumalana. Ateenan kansalaisena sinua nimittäin sitovat Ateenan kansankokouksen päätökset. Kuten varmaan muistat, me ateenalaiset julistimme Lanassan jumalaksi ja lupasimme palvoa häntä ikuisesti. Koska sitä lakia ei ole koskaan kansankokouksessa kumottu, se on

edelleen voimassa. Niinpä sinun tulee kohdella ja puhutella saaren emäntää niin kuin jumalaa maan päällä. Opettele joitain kunnioittavia ilmaisuja. Hänen asemansa jumalten sukupuussa on hiukan epäselvä, mutta eniten hän pitää siitä, että häntä kutsutaan Athenen sisareksi. Joskus hän muistelee olleensa Afroditen tytär ja joskus Artemiin tai Demeterin tytär, mutta älä siitä välitä. Esimerkiksi Teidän jumalallinen korkeutenne ja Teidän ylhäinen jumaluutenne ovat soveliaita puhuttelunimiä.”

Korinnan päässä surisi, sillä toden totta, Lanassa oli yhä jumala, ensimmäinen ja ainoa nainen, jonka helleenit olivat elinaikanaan julistaneet jumalaksi. Korinna oli liian nuori, että olisi nähnyt Ateenan kukittavan kaupunkiin saapuvan Lanassan, mutta hän oli kyllä kuullut tarinoita tapahtumasta. Oli uskomatonta, että pian hän tapaisi oikean jumalattaren, joka oli lihaa ja verta – jumala kuolevaisten keskuudessa. Hän oli luullut Lanassan jo menneen Olympokselle muiden jumalien seuraan. Tuntematon jatkoi:

”Voit myös puhutella häntä kuningattareksi, jos haluat, mutta et saa lisätä puhutteluun mitään paikan tai valtakunnan määrettä, koska hän ei ole enää minkään erityisen maan tai alueen kuningatar. Hän suuttuu kovasti, jos sanot häntä tämän pahaisen saaren kuningattareksi. Mutta siis pelkkä korkea-arvoisa kuningatar käy

ihan hyvin. Ennen saarelle tuloa hän nautti siitä, että häntä nimitettiin Sisilian prinsessaksi, mutta nyt se ei enää puhuttele häntä. Se hän kuitenkin totisesti yhä on.”

Naiset kävelivät lähemmäksi saaren ainoaa rakennusta ja sen lähellä olevia muistomerkkejä. Saaren puutarhan kauneus kävi entistä hämmästyttävämmäksi. Nimetön nainen jatkoi ohjeitaan:

”Emäntä haluaa joka ilta uhrata tuolla. Siellä on hänen isänsä ja äitinsä muistoksi pystytetty pylvä. Heidät on oikeasti haudattu kauas Sisiliaan, mutta jumalana Lanassa tuntee heidän olevan läsnä noissa kivissä. Anna hänen puhua kiville ja myötäile, jos hän uskoo kivien vastaavan hänelle. Tuo hauta taas... no, kaikki valkenee sinulle kyllä aikanaan, kun kuuntelet emännän tarinaa.”

Korinna tuijotti typeryneenä saarelle pystytettyjä vaatimattomia muistomerkkejä. Niissä ei ollut vähääkään säihkettä tai kimallusta, joita oli vaikkapa Ateenan keskustan marmoripintaisissa monumenteissa, mutta ne olivat riittävän järeitä muistuttamaan menneistä. Korinna ymmärsi, että karu muistomerkki oli tehty ilman suurta työvoimaa pitkien aikojen kuluessa. Samalla kun Korinna vielä keskittyi kiviin, nimetön nainen jatkoi ohjeistustaan:

”Toivottavasti sinulla on tiedossa tuoreimmat juorut kaikista maanpiirin eri hoveista. Emäntä palaa nimittäin halusta kuulla kaikki uusimmat tiedot joka suunnalta:

mitä on meneillään Egyptissä, Ateenassa, Makedoniassa, Epeiroksessa ja Sisiliassa – kuka on riidoissa ja liitossa kenenkin kanssa. Häntä kiinnostaa kaikki: mitä juoruja on hovien naisista, mitä uutta filosofit Ateenassa opettavat, mitä uutta tietoa on Sisiliasta ja mitä roomalaiset aikovat suurella voitollaan tehdä? Ennen kaikkea häntä kiinnostaa kuitenkin kuulla vähäisetkin seikat omista pojistaan. Heistä neuvon kertomaan senkin, mitä et tiedä, sillä emännällä on sellainen tiedon jano, jota ei voi sanoilla sammuttaa.”

Nyt naiset olivat tulleet niin lähelle muistomerkkejä, että niiden juurelta erottui yksinkertaiseen vaatekappaleeseen kietoutunut hahmo. Se vaikutti ensin vain patsaalta, mutta pian Korinna ymmärsi vanhan naisen polvistuneen muistomerkkien eteen. Epäuskoisena Korinna kysyi ääni väristen:

”Onko tuo...?”

”Kyllä, hän on Sisilian prinsessa.”

Korinna käveli polvet vapisten kohti saaren emäntää, jota hän oli sopinut palvelevansa vuoden päivät. Lähemmäksi astellessaan Korinna erotti sanat Agathokles ja Alkia isosta muistomerkistä. Hetken päästä askelten rapina kiinnitti rukouksiin keskittyneen naisen huomion ja tämä kohottautui hitaasti ja arvokkaasti pystyyn. Ehkäpä jumalaksi julistaminen oli todella ollut aiheellista, sillä liikkeissä oli jotain yli-inhimillisen sulavaa. Saaren

vanki kääntyi kohtaamaan uuden tulijan selkä suorana. Vaikka naisen hiukset laskeutuivat nyt miltei valkean harmaina ja hänen kasvoissaan kulkivat syvät rypyt, Korinna saattoi helposti kuvitella saaren emännän olleen joskus säväyttävän kaunis nainen. Jäljellä oli jotain selittämätöntä kauneutta, jota vuodet eivät pystyneet pyyhkimään pois.

Nimetön nainen polvistui emäntänsä eteen ja varmistui, että tulokas teki samoin. Vuoden päivät saarella palvelleet tunsivat emäntänsä hyvin, joten hänen ei tarvinnut laskea nenäänsä tomuun, mutta uusi palvelustyttö kohtasi elävän jumalan ensimmäistä kertaa elämässään, joten hänen oli syytä kumartaa todella syvään. Korinna tiesi, ettei ollut hänen asiansa lausua mitään ensimmäiseksi, joten hän odotti jännittyneenä. Kovin pitkään Korinnan ei tarvinnut odottaa, sillä pian kuului ääni, joka oli kuin pehmeä kuiska:

”Nouse toki ylös, rakas Sofia.”

Korinna säpsähti vierasta nimeä, mutta vaistomaisesti hän ymmärsi, että Lanassa tarkoitti häntä. Jonkinlainen hyväksytyksi tuleminen lämmin huuma kutitteli sielua. Kunnioittavan hitaasti Korinna kohottautui ylös ja kohtasi katseella elävän jumalan. Vaikka vierineet vuodet olivat jättäneet jälkensä kasvoihin, silmät olivat syvästi vaikuttavat. Lanassa kasvoille levisi hymy, kun hän jatkoi puhetta:

”Minä kutsun sinua Sofiaksi, sillä olen jo vanha enkä jaksakaan opetella uusia nimiä. Toinen Sofia jo varmaan kerroikin, kuinka voit puhutella minua.”

Korinnan oli vaikea saada sanaa suustaan, sillä hän ei ollut ennen puhunut elävälle jumalalle, mutta hänen onnistui lopulta sopertaa:

”Ky... kyllä, Arvoisa kuningatar, Teidän jumalallinen korkeutenne.”

Lanassa hyväksyi sanat ja kääntyi sitten edellisen Sofian puoleen:

”Toivatko sotilaat myös pyytämäni kirjoitustarpeet?”

”Kyllä, kunnioitettu emäntä.”

Lanassa ilahtui silminnähdessä tiedosta ja kääntyi sitten taas uuden Sofian puoleen:

”Osaathan sinä lukea ja kirjoittaa, Sofia?”

Korinna, joka yritti jo opetella reagoimaan uuteen nimeensä, kakisteli vastaukseksi:

”Kyllä, isälläni on Ateenan ehkä suurin yksityinen kirjasto. Osaan kirjoittaa ja lukea ääneen.”

”Mainiota. Täällä on ollut jo monta Sofiaa, jotka eivät olleet mitään kirjureita, eikä meillä ole ollut kirjoitustarpeita saarella. Olen nyt kuitenkin jo sen verran vanha, että haluaisin sanella elämäni tarinan, jotta voin sitä vielä itse kuunnella, kun en enää kaikkea muista. Pyysin tämän vuoden palvelijaksi jonkun, joka osaisi kirjoittaa. Haluan sanella sinulle Sisilian prinsessan muistelmat,

kun olet asettunut taloksi. Meillä ei ole mitään kiirettä, sillä meillä on koko vuosi aikaa. Olemme Sisilialle ja maailmalle velkaa sen, että kirjaamme ylös maallisen taipaleeni ennen nousemista Olympokselle.”

Korinna nielaisi palan kurkussaan, sillä hänellä ei ollut pienintäkään käsitystä siitä, millaisen eriskummallisen tarinan hän saisi vielä muistiin merkitä. Hän oli kuitenkin tehtävään valmis.

HENKILÖT

Syrakusa

Lanassa	kertoja
Agathokles	isä
Alkiab	äiti
Theoksena	äitipuoli
Agathokles nuorempi	velipuoli
Arkthagathos	velipuoli
Herakleides	velipuoli
Sofia	palvelija

Epeiros

Pyrrhos	aviomies
Birkenna	sisarvaimo
Aleksanteri	poika
Helenos	poika
Olympias	tytärpuoli
Ptolemaios	poikapuoli

Makedonia

Demetrios	aviomies
Fila	sisarvaimo
Deidamia	sisarvaimo
Eurudyke	sisarvaimo
Stratonike	tytärpuoli
Lamia	miehen rakastajatar
Demo	miehen ja poikapuolen rakastajatar
Antigonos Gonatas	poikapuoli
Oksythemis	ylimys
Halkyoneos	Demon poika

Muita kuninkaita

Ptolemaios	Egypti
Seleukos	Idän valtakunta
Antiokhos	Seleukoksen poika
Lysimakhos	Vähä-Aasia
Arkhidamos	Sparta

